

VELÂYETNÂME'YE GÖRE HACI BEKTAŞ VELİ

Hamiye DURAN¹

ÖZET

XI-XII. yüzyıllarda Türklerin yaşadıkları coğrafyalarda halka tarikatların umdelerini öğretmek üzere tarikat pirlininin hayatları ve kerametleri etrafında teşekkül etmeye başlayan velâyetnâmeler, aynı zamanda kültür tarihimizin karanlık noktalarını aydınlatmada ve tarihi birtakım tespitlere ulaşmada kaynak niteliği taşıyan eserler olarak karşımıza çıkar.

Hacı Bektaş Veli'nin hayatı, erkânı, ayini, giyiniş tarzları, kerametleri ve yolu üzerine müritleri ve muhipleri tarafından bir araya getirilmiş menkıbelerin toplamı olan Velâyetnâme/ menâkıbnâme bu açıdan kıymetli bir eserdir. Biz de bu noktadan hareketle çalışmamızı Velâyetnâme ile sınırlayarak Velâyetnâme'nin kaleme alındığı dönemde halkın zihnindeki Hacı Bektaş Veli portresini ortaya koymak istedik.

Makalede Hacı Bektaş Veli'nin dış görünüşü, eğitimi, yaşadığı ve yetiştiği çevre ile veliliği üzerinde durulmuştur.

Anahtar kelimeler: Hacı Bektaş Veli, Velâyetnâme, Horasan, Anadolu, kıyafet

HACI BEKTASH VELI IN VELAYETNAME

ABSTRACT

Velayetnames (wardship: holiness for piety, virtue, etc.), emerged around 11th and 12th centuries, were the sources that lighted the dark corners of our cultural history, and helped to determine the spiritual history, included the miraculous lives of tariqat leaders. The Velayetname, also known as menakubname, that consisted of Hacı Bektash Veli's life style, his close friends and environment, his religious service, his types of costume, his miracles, narratives and anectodes as well as merits and virtues of his personage collected from his followers is an excellent work of art. The aim of this article is to expose the valuable portrait of Hacı Bektash Veli in the minds of those who lived when Velayetname was written. This study brings Hacı Bektash Veli's appearance, his education, his environment and his teachings into light.

Key words: Hacı Bektash Veli, Velayetname, Horasan, Anatolia, Costumes.

¹ Yrd.Doç.Dr., Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, hamiye@gazi.edu.tr.

GİRİŞ

Tarikatların gelişmesi, yaygınlaşması ile müritlerin yetişmelerine katkıda bulunmak gibi gayelerle kaleme alınan velâyetnâmeler, velilerin, Kur'an ve hadis temeline dayanılarak anlatılan kerametleri ile birlikte, İslâm öncesi devirlerin yadigarı bazı efsane ve mit motifleri de eklenerek zenginleşmiş eserlerdendir.

Dokusu, meydana getirildiği cemiyetin örf, âdet, gelenek ve bunlarla bağlantılı bilgi, duygu, düşünce, davranış kalıpları ile sembolleşen değer yargılarına ve devrinin dinî, iktisadî, kültürel yapısına ait unsurlar ile örülmüş olan velâyetnâmeler içinde Hacı Bektaş Veli Velâyetnâmesi Türk menkıbe geleneği içerisinde müstesna bir yeri olan eserlerden biridir (Duran, 2007).

XI-XII. yüzyıllarda Türklerin yaşadıkları coğrafyalarda halka tarikatların umdelerini öğretmek üzere tarikat pîrlerinin hayatları ve kerametleri etrafında teşekkül etmeye başlayan velâyetnâmeler, aynı zamanda kültür tarihimizin karanlık noktalarını aydınlatmada ve tarihî birtakım tespitlere ulaşmada kaynak niteliği taşıyan eserler olarak karşımıza çıkar.

Velâyetnâmeler, elbette ki modern manada tarih kitapları değildir. Bu açıdan baktığımızda manzum veya mensur tarih kitapları da aynı durumdadır. Ancak bu tür eserler yukarıda da belirttiğimiz gibi bazı efsane ve mit motifleri ile süslenmiş olsa bile üretildikleri ve tüketildikleri çevrelerde tıpkı mitler gibi gerçek kabul edilirler ve söz konusu kişilerin tarihi olarak nesilden nesile aktarılırlar. Yani temsil ettiği gelenek içinde gerçekler (Seyidoğlu, 1995:6).

Velâyetnâmeler aynı zamanda çevresinde oluştukları kişiler hakkında, içinde oluştukları toplumun görüş ve kabullerini aktarmaları açısından da büyük önem taşırlar. Bir şahsın hakkında görüş belirtirken esas alınacak temel nokta elbette onun eserleridir. Ancak söz konusu kişinin çevresinde ve devrinde nasıl görüldüğünü, algılandığını göstermesi bakımından bu tür eserlerin önemi büyüktür.

Hacı Bektaş Veli'nin hayatı, erkânı, ayini, giyiniş tarzları, kerametleri ve yolu üzerine müritleri ve muhipleri tarafından bir araya getirilmiş menkıbelerin toplamı olan Velâyetnâme/ menâkıbnâme bu açıdan kıymetli bir eserdir. Biz de bu noktadan hareketle çalışmamızı Velâyetnâme üzerine oturttuk.

Velâyetnâme, Hacı Bektaş Veli'nin kimliği ve tasavvufi yaşantısı hakkında -Menâkıbu'l-Kudsiyye (Ocak, Erünsal,1995: Beyit 1994-2011), Menâkıbu'l-Ârifin (1959:370-450), Âşıkpaşazâde Tarihi (Hz. A. Nihal Atsız, 1332:195-197) gibi kısa bilgiler veren eserler dışında en kapsamlı bilgi sunan eserdir ve kütüphanelerde ve şahıs ellerinde yüzlerce nüshası mevcuttur.

Bilindiği üzere Hacı Bektaş Veli tarihî bir şahsiyettir. Ancak tarihî kaynakların yetersizliği sebebiyle Veli'nin ailesi, çocukluğu ve yetişmesi ile ilgili bilgiler ancak Velâyetnâme'den edindiğimiz kadardır. Bununla beraber onun Horasan'ın Nişabur şehrinde doğup yetişip daha sonra Anadolu'ya geldiği kesindir (Aşıkpaşa-zâde, 1985: 195). Hem tarihî kaynaklara

hem de Velâyetnâme'ye göre Hacı Bektaş Veli Melâmetilik gibi büyük ve ince bir tasavvuf mektebinin merkezlerinden biri olan Nişabur'da (Ocak, 2009:48) yetmiş, daha sonra irşad faaliyetlerinde bulunmak üzere Anadolu'ya gelmiştir. Veli'nin Nişabur'daki hayatıyla ilgili elimizde en azından şimdilik Velâyetnâme dışında hiç bilgi yoktur. Nesebi, doğumu, eğitimi, veliliği gibi konulara geçmeden önce Veli'nin dış görünüşü ile ilgili veriler nelerdir onlara bakmak istiyoruz.

Velâyetnâme'de Veli'nin kıyafetleriyle ilgili olarak kırmızı zemiyyet, alaca Arabistan abası, melefe, hırka, kemer, cümcüme, pavzar veya pazzar, yen, etek, Arabistan kerrakesi, kızıl zemiyyet gibi giysilerden bahsedilmektedir. Karaöyük'e gelip yerleşmesinin anlatıldığı bölümde "Hacı Bektaş (K.S.A) irişi geldi mübarek başında kırmızı zemiyyeti vardı mübarek arkasında alaca Arabistan abası vardı denilmektedir" (s.214). Hacıbektaş nüshasında ise "Hünkar Ululuğunun başlarında Kızıl zemiyyet vardı eginlerinde alaca Arabistan kerrakesin giyerlerdi" şeklindedir (HB54a). Kerrake "Eskiden ilmiye sınıfından olan kimselerin giydikleri yünden yapılmış hafif ve dar bir üstlük" manasına gelmektedir (Türkçe sözlük 2000:1634; Kâmûs-ı Türkî 1313:1154). Zemiyyet de zemmiyye şeklinde yazılıp okunan ve başlık etrafına sarılan bir çeşit sarıgnın adıdır (Larus, 1973:630). Buna göre Veli, Anadolu'ya gelişi sırasında Arabistan abası da denilen ve ilim sınıfından kişilerin giydiği bir kıyafet giymektedir. Seyyid Gazî'nin mezarını ziyarete giderken kendisini misafir eden bir dervişin kendisinden bir armağan istemesi üzerine "Hünkar Varlığı onu tesella-yı hatır idüp mübarek başından zemiyyeti ve meyânından kemeri ve ayaklarından cümcümelere çıkarup ol kimseye sunuvirdi" denilmektedir (s.345). Yine Hünkar'ın bir çobanı Frengistan'a attığı bölümde gizli Müslüman keşişin yadigâr istemesi üzerine sırtından melefesini (iç gömlek) çıkarıp kendisine gönderdiği anlatılmaktadır (s.305). Özellikle Hacı Bektaş Veli'nin hırkasını yakarak orman oluşturması menkıbesinde de geçen hırka, önemli bir giysidir. "Coşarak semaya başladı. Ateş etrafında kırk kere dolandılar. Sonra Hünkar Hacı Bektaş Veli sırtından hırkasını çıkarıp ateşin üzerine attı. Hırkanın küllerini havaya savurdu. Bu külün düştüğü yerlerde ağaç bitsin. Kıyamete kadar tükenmesin." dediği ve bu yüzden o dağa "Hırka Dağı" denildiği (s.297) yine başka bir menkıbede ölüyü hırkasının içine alarak diriltiği anlatılmaktadır (s.529). Hırka bir giysi olmaktan öte "çehar alâmet" denilen velilik alâmetlerinden birisidir. Hırka, elifi başlık, sofrâ ve çerağla beraber Ahmed Yesevî tarafından kendisine sunulmuştur (s.158). Hırkasının yenlerinin olduğunu da çeşitli vesilelerle görmekteyiz. "Hünkar Varlığından nişan istediler. Mübarek yenlerini silki verdi. Üç balık düştü (s.325). Bir kalender dervîşi olduğu düşüncesine delil olarak gösterilen (Ocak, 1992: 206) ve *çıplak bir abdâl* olarak tasvir edilmesine sebep olan aşağıdaki dizeler eserde Yesevî dervişlerinin Hacı Bektaş'a haset ettiği bölümde karşımıza çıkmaktadır.

Bunca vaktin idevüz er hidmetin
Görmedük itmedi bize himmetin
Geldi bir *çıplak abdâl* hâr (u) zâr
Milkün ıssı didi bu durur Hünkâr

Elli altmış yıl ola her birimüz
 Hidmetin idevüz cevân (ü) pîrimüz
 İtmeyüp biri birimüz ihtiyâr
 Şimdi gelen *çıplağa* dir hem Hünkâr
 Bunamışdur Ahmed-i Yesevî
 Kim ider *çıplak ere* böyle sevi
 Terk idelüm hizmetin gelmez kerem
 Hâcı Bektâş yiter ana pîş-kadem
 Böyle diyüp incinür dervîşleri
 Hizmet itmez kaldı teke işleri
 Bu hased müşkil dürür ey nîk-rây
 Vay hasûdun cânuna hayf ola vây (HB:18b)

Veli'nin nev-cevan, Yesevî'nin ise pîr olarak tasvir edildiği bu kısım diğer nüshada şu şekildedir.

Elli altmış yıl ola her birimüz
 Hidmet idevüz cevân u pîrimüz
 Pîrimüz itmedi hiç i'tibâr
 Geldi bir *uryan abdâl* hâr u zâr
 ... ..
 Bunamışdur Hâce Ahmed Yesevî
 Şimdi gelen *çıplağa* ider sevi (s.125)

Burada geçen *uryan* ve *çıplak* kelimeleri bağlam içinde sözlük anlamı ile kullanılmamaktadır. Kanaatimizce bu kelimelere ancak *garip*, *fakir*, *zavallı*, *tek* gibi anlamlar verilmelidir. Şu ana kadar verdiğimiz örneklerden de anlaşılacağı üzere Hacı Bektaş Veli çıplak bir Kalender dervişi değil aksine ilim sahibi olan ve o şekilde giyinen bir veli olarak karşımıza çıkmaktadır.

Hacı Bektaş Veli'nin şekil ve şemali ile ilgili bilgiler ise neredeyse yok denecek kadar azdır. Sadece doğumu sırasında kendisinin ayın on dördüne benzediği ve yüzünün nurundan âlemin aydınlandığı şeklinde bir tasvir (s.77) ve ilerleyen bölümlerde de mübarek vücud-u şeriflerinden nurlar çıktığına dair masalımsı bir anlatım görülmektedir. Ol iki la'l-i kevser-feşanların; dudaklarını devamlı hareket ettirdiği ve altı ay sonra şehadet parmağını kaldırarak kelime-i tevhidi “eyitdi kim eşhedü en lâ ilâhe illallâh vahdehu lâ şerike lehu ve eşhedü enne Muhammedün abdühü ve rasûlühü” söylediğinden bahsedilmektedir. Yeri gelmişken Hacı Bektaş nüshasında kelime-i tevhidin sonunda var olan “ve eşhedü enne aliyyen veliyu'llâh”

(HB:7b) şeklindeki ekleme, baktığımız yaklaşık on beş kadar nüshada bulunmamaktadır. Kanaatimizce bu durum fanatik bir taraftar gibi görünen müstensihle alakalı olmalıdır. Velâyetnâme'de Hacı Bektaş Veli'nin çehar darp (Ocak,1992:206) olduğuna dair herhangi bir bilgi de yoktur. Sarı'ya ve halifelerine "sengi ve tığı getirip başımızın muyun indirin" (s.322-493) şeklindeki bilgi dışında eserde kaş, bıyık ve sakalının kazınmış olduğuna dair bir bilgi de yoktur. Aksine Molla Sâdettin ile Nurettin Hoca'ya gösterdiği kerametleri anlatan bölümde tırnak ve bıyıklarının uzamış gösterdiği fakat aslında öyle bir âdetinin olmadığından bahsedilir (s.234-437). Fiziki görüntüsü ile ilgili olarak elinin ayasında ve alınlarında yeşil bir beni olduğu dışında bilgi yoktur (s.89).

Velâyetnâme'ye göre Hacı Bektaş Veli'nin doğduğu, büyüdüğü ve yetiştiği çevre Horasan-Nişabur, olgunluk dönemi ve irşat faaliyetlerini yürüttüğü çevre Anadolu-Sulucakarayük'tür. El-Horasanî lakabından da anlaşılacağı üzere Horasan'ın Nişabur şehriden olduğu kesindir. İlk Osmanlı tarihçilerinden olan Âşıkpaşa-zâde'nin verdiği bilgiye göre Hacı Bektaş Veli kardeşi Menteş'le Horasan'dan kalkmış, Anadolu'ya gelmiş ve Suluca Karaöyük'e yerleşmiştir (1985:195). Fakat doğduğu, yetiştiği, zahiri ve batını eğitimini aldığı, fikirlerinin şekillendiği ve ömrünün kırk yılını geçirdiği Nişabur'daki dönem bizim için -en azından şimdilik-hâlâ karanlıktır. Ancak kısaca döneme baktığımızda Tahiriler zamanında çok zengin olan Horasan, sırasıyla önce Gaznelilerin sonra 1046'da Selçukluların, 1153'te Oğuzların eline geçmiştir. Bu yüzyıllarda Nişabur, Tus, Herat iktisadi gelişmişliğin yanı sıra dini, tasavvufi, ilmi ve edebi olarak da inkişaf etmiştir. Harizmşahların hüküm sürdüğü sıralarda 1220'de Cengiz istilasına maruz kalmış, özellikle Nişabur ve Merv'de katliamlar korkunç boyutlara ulaşmıştır. Moğol istilasıyla bölgedeki şehirli unsurlarla birlikte âlim, fazıl, kâmil derviş, zenaat sahibleriyle beraber ilim, sanat ve edebiyat merkezleri de Anadolu'ya akmıştır. Hacı Bektaş Veli de bu gruplarla Anadolu'ya gelenler arasındadır. Yukarıda kısaca bahsettiğimiz yetiştiği çevre ve çağdaki gelişmişlik düzeyi ve Velâyetnâme'de hem imam soyundan hem de sultan evladı olarak tanımlanan Veli'nin meczup bir derviş olma ihtimali bizce ortadan kalkmaktadır (Duran, 2009:265).

Hacı Bektaş'ın sultan çocuğu olması meselesine gelince: Musa-yı Kâzım katledildikten sonra İbrahimü'l-Mücab Nişabur'a gidiyor, padişah seçiliyor. O da öldükten sonra yerine oğlu Musa-yı Sani geçiriliyor. Musa-yı Sani'nin ölümünden sonra devlet ricali yerine oğlu Seyyid Muhammed İbrahim-i Sani'yi devletle tahta geçiriyor.

Velâyetnâme'ye göre; Hacı Bektaş Veli Horasan Sultanı İbrâhimü's-Sânî Seyyid Muhammed ile Nişaburlu Şeyh Ahmed adlı âlim bir zâtın kızı olan Hâtem (Hatme) Hatunun evliliklerinden yirmi dört yıl sonra dünyaya gelmiştir (s.62-77). Babasının ölümünden sonra saltanatı kabul etmeyip amcası oğlu Seyyid Hasan'a bırakmıştır.

Bilindiği gibi peygamberler, siyasi, ilmi ve manevi otoritelerin hepsini kendilerinde toplarlar. Hem İslâm devletinin başkanı sıfatıyla siyasi otoritenin temsilcisi hem ibadet, itikat ve muamelat gibi dini konulardaki problemleri çözen ilmi otoritenin başı hem de tebliğ ve irşad hizmetini ifa eden manevi otoritenin mümessilleridir (Yılmaz, 1997:20). Durum böyle

olunca halife ve imamların durumu da aynı olacaktır. Kanaatimizce İmam soyundan gelen Veli'nin de sultan evladı olması ihtimali bu açıdan yanlış olmaz.

Velâyetnâme, Hacı Bektaş için şu şecereyi vermektedir: “Hâcî Bektaş, Seyyid Muhammed İbrâhimü's-Sâni, Mûsâyü's-Sâni, İbrâhim Mûkerremü'l-Mücâb, Mûsâ-yı Kâzım, İmam Cafer-i Sâdık, İmam Muhammed Bâkır, İmam Zeyne'l-Âbidîn, İmam Hüseyin Veli, Emirü'l-Mü'minin Ali (s.61-110). Prof. Dr. Esad Coşan, Hacı Bektaş'ın seyyid olabileceği hususunda şunları söylemektedir:

“Velâyetnâme ve diğer kaynaklar Hacı Bektaş'ı baba tarafından Hz. Ali soyuna mensup sayarlar. H.744/1343'te ölen al-Vâsiti, eserinde ondan Seyyid diye bahsetmektedir (s.47). Bu, Hacı Bektaş'ın ilk zamanlardan itibaren Hz. Peygamber soyundan sayıldığını göstermektedir.”

Eserde yine sultanlığı bıraktıktan sonra “kendisi halvet ve uzleti” seçti denmektedir (s.94). Kendisine Kutbu'l-aktablık mertebesi verilip Anadolu'ya gönderilmeden önce kırk yıl boyunca zamanının gece gündüz oruç, namaz, ibadet, taat, zühd takva ve salih amelle geçirdiği ifade edilmektedir (s.94).

Buraya kadar verilen bilgiler ışığında Velâyetnâme'ye göre Hacı Bektaş Veli'nin sultan evladı ve Seyyid olduğunu, kendisinin devlet adamlığını istemeyip halvet ve uzleti seçtiğini görmekteyiz.

Hacı Bektaş Veli'nin çocukluğu ile ilgili olarak çok az bilgi bulunmaktadır. Daha önce de bahsettiğimiz gibi dünyaya geldikten sonra annesinin sütünü almamış, ağzından çıkan ilk kelime, kelime-i tevhid olmuş, bu, onun velayet sahibi olacağına delil olarak görülmüştür. “Veli mutasarrıf olmağın nişâmidur eyittiler bu tıfl sâhib-velâyettir“ (s.77).

Çocukluk dönemiyle ilgili eserin “Hacı Bektaş Veli Hazretinin Evsâf-ı Hamîdeleridir“ başlıklı kısmında ‘çocukluk çağlarında hiç bir zaman çocuklara karışıp oyunla meşgul olmadı, yukarıda anlatıldığı gibi kendisinden türlü hâller ve türlü kerametler göründü. Mübarek ağzından hikmetli sözler işitilirdi’ denilmektedir (s.93).

Hacı Bektaş Veli'nin eğitime başlama yaşı dördtür. Bu yaşa geldiğinde babası ona ilim öğretmek üzere muallim arar. Kendisine Ahmed Yesevî halifelerinden Lokman Perende -âlim, kâmil ve velâyet sahibi- tavsiye edilir. Hacı Bektaş, eğitimine başlar. Eserde hünkar ve hacı lakaplarının verilişi Lokman Perende ile ilgili olarak yer almaktadır (s.82-85). Eğitimi sırasında birtakım kerametler göstermiştir. Bunlardan biri Hz.Muhammed Mustafa ve Hz. Ali'nin kendisine zahir ve batın ilimlerini öğretmeleridir (s.82). Hacı Bektaş Veli çocukluğundan itibaren, icazet alıp Anadolu'ya gelişine kadarki olan sürede yani kırk yaşına kadar üst düzey bir eğitim almıştır. Büyük bir kültür çevresinde yetişmiş olması, Arapçayı bilmesinden dolayı ana kaynaklara vukufiyetinin olması, Anadolu ve Anadolu dışına taşan tesirleri bunu açıkça göstermektedir.

Velâyetnâme'ye göre Hacı Bektaş Veli'nin (çocukluk çağında) Ahmed Yesevî ile ilk irtibatı dervişi Lokman Perende vasıtasıyla. Bu da bize onun yetişmesinde Yesevî tesirini göstermektedir. Eserlerindeki sistem de bunu teyit eder durumdadır.

Velâyetnâme, Yesevî ile Hacı Bektaş Veli'yi Yesevî'nin manevî oğlu Kutbeddin-i Haydar'ı kurtarması ile ilgili olarak karşı karşıya getirir. Yesevî Bedehşan halkına zulmeden kâfirlerin üzerine manevî oğlu Haydar'ı gönderir. Fakat Haydar'ın ordusu yenilir, kendisi de esir düşer. Müslümanlar tekrar yardım talep ederler. Bunun üzerine Şeyh, âlemlerin kutbunun yüzü suyu hürmetine Tanrı'dan yardım diler. Hızır vasıtasıyla bu talep Hacı Bektaş'a iletilir. O da hemen Türkistan'a Yesevî'ye gelir (s.121). Nihayet Haydar kurtarılır. Bedahşan halkı Veli'nin gösterdiği kerametler sonucu Müslüman olur.

Eserde Yesevî, Hacı Bektaş ile karşılaştığı vakit oldukça ileri yaştadır.

Bir yana kendüzi dahı *oldı pîr*
Ata binüp idebilmez dâr u gîr (s.121,beyit:8)

Hacı Bektaş ise gençtir.

Cümle bendin açdı anun ol hümâm
Karşu turup Haydâra virdi selâm
Hâsta hâl olmuş yaturdı ol zamân
Gözün açdı gördi kim bir *nev-civân* (s.126, beyit:70)

Geldi tâkim bir *Hızır yüzlü civân*
Ağzıyarın başıma sürdi hemân (s.130, beyit:100)

Velâyetnâme'nin verdiği bilgiler içinde en çok tartışılanlarından biri Yesevî ile Hacı Bektaş'ın karşılaşmış olamayacağı idi. Şeyh'in ihtiyar, Veli'nin de genç olması ve Ocak'ın Üsküp'te sunmuş olduğu bildiride vermiş olduğu bilgiler bunu mümkün kılmaktadır.

Ocak, "Son yıllarda Ahmed-i Yesevî'nin ölüm tarihinin aslında bugüne kadar sorgusuz sualsiz kabullendiğimiz 1167 olmadığı, 13. yüzyılın ilk çeyreğinde henüz hayatta olduğu, dolayısıyla Hacı Bektaş Veli'nin onun müridi olabileceğine dair yeni bir yaklaşım ortaya atılmıştır. Orta Asya'da İslam'ın yayılış tarihinin Amerikalı ciddi bir uzmanı olan Devin DeWeese'in bu yeni yaklaşımı ayrıca, Fuat Köprülü'nün İlk Mutasavvıflar'ındaki yaklaşımını destekler bir tarzda, Ahmed Yesevî'nin ve Yeseviliğin tam anlamıyla Sünnî bir tarikat olduğunu da ileri sürmekte" şeklinde bir bilgi vermektedir (2009:49). Bu bilgi aynı zamanda kutbu'l-aktâblık mertebesinin Veli'ye geçip velilik işaretleri olan cihaz fahrını (çehar alâmet) kendisine verdiği ve Anadolu'ya gönderdiği şeklindeki bilgilerin doğru olabileceğini de düşündürmektedir. Maksadımız Velâyetnâme'deki bilgilerin doğru olduğunu söylemek değil, külliye reddetmeden hele de tarihi kaynakların yetersizliği durumunda dikkate alınması gerektiğidir.

Hacı Bektaş Veli, olgunluk döneminde Anadolu'dadır ve veli kimliği ile karşımıza çıkmaktadır.

Hacı Bektaş Veli Türkistan'a gidip velilik alametlerini aldıktan sonra Anadolu'ya doğru yola çıkar. Önce hacca gitmeye niyetlenir. Çölü geçtikten sonra Kürsitan (Kurdistan) adlı bir yere gelir. Necef'te bir erba'in çıkardıktan sonra Beytu'llâh'a gelir. Orada üç yıl kalır. Sonra Medine-i Münevvere'ye gelen Veli, sırayla Halilü'r-Rahmân'a, Şam'a, Halep'e Kilis'e Antep'e Elbistan'da Ashabu'l-Kehf'e, Bozok tarafından Kayseri'ye Ürgüp'e oradan da Üç Hisar ve Açık Saray üzerinden Suluca Karayük'e gelir. (s.165-170). Biz "hacı" olarak anılmasının sebebinin kerametle ilgili olarak değil de gerçekten hacı olmasına bağlanması gerektiği kanaatindeyiz. Ayrıca Esat Coşan'ın Makâlât'ta hacla ilgili canlı malumat verildiğini söylemesi de bizim bu fikrimizi teyit etmektedir.

Hacı Bektaş Veli, Suluca Karaöyük'e kadarki süreçte bulunduğu veya ziyaret ettiği yerlerde ibadetle meşgul olmuş, çeşitli kerametlerle halkı kendine muhip etmiştir. Eserde Anadolu'ya gelişini Kadıncık müjdelemiştir. Anadolu'daki ilk müritler de Kadıncık (Kutlu Melek) ile eşi İdris'tir (s.174-225).

Veli'nin yaşadığı dönemde Kırşehir, Gülşehir, Konya, Kayseri gibi yerlerin Anadolu'nun kültür merkezleri olduğu, bünyelerinde sayısız âlim, fazıl, kâmil, müftü, müderris bulunduğu görülmektedir (s.385). Moğol istilasıyla Horasan ve civarındaki şehirli unsurların Anadolu'daki bu merkezlere gelerek buraların inkişafında etkili oldukları bilinmektedir.

Veli'nin sadece ortalama Türkmen halkı arasında değil, aynı zamanda âlim şahıslarla da irtibatla olduğunu gösteren en önemli menkıbelerden birisi âlim olan Molla Sâdettin ile ilgili olandır. Molla Sâdettin, Aksaray'da ikamet eden yanında sürekli ders gören dört yüz kadı adayı bulunan ve fetvası yürüyen bir müderristir (s.426).

Velâyetnâme'de Molla Sâdettin'in Hacı Bektaş'a veli demesi yanındaki danışmentlerin hoşuna gitmez. "Ey Hoca olmaz işi bırak. Bid'at ehline veli deyip duruyorsun onda velayet ne gezer. demesi üzerine Molla Sâdettin "Ben onda velayeti gördüm" diyerek Hacı Bektaş'ı ziyarete gitmek istediğini söyler. Dört yüz danışmentten otuzu istemeyerek de olsa onunla gittiler. Veli ile aralarında (s.461) İslâmın şeriatla ilgili konularında pek çok konuşma geçen ve velinin kerametlerini gören Said malını mülkünü terk edip dervişliği seçer, Hünkar'a bi'at eder (s.462). Molla Sâdettin on sekiz yıl Hacı Bektaş'ın hizmetinde bulduktan sonra kalbine vesvese düşer ve "Bunca ilmim ve hünerim vardı. Bir derviş bana hepsini terk ettirip beni kendine kul etti. Hiç bir şekilde elinden kurtulamıyorum" diyerek çatıdan loğ taşını (yuvak) Veli'nin üzerine bırakması ve Veli'nin "Said yüzün kara olsun. Yetmiş kere rahmet suyula yıkadım, dişlerinden mürekkep karasını çıkaramadım." demesi Molla'nın eğitimini göstermesi açısından önemlidir (s.466)

Ayrıca "O vakitler Hacı Bektaş'ın huzurunda üç yüz altmış halife hazır. Fahrın bütün kuralları icra oluyordu. Öyle ki anlatmak mümkün değil" sözü Veli'nin o zamanki nüfuz ve durumunu göstermektedir. Velâyetnâme'de ayrıca "Hazreti Hünkar'ın Makâlât'ını Türkçeye

tercüme etti. Bundan başka çok ince esrarlı şiirler söyledi ki büyük ve muteber bir divan oldu” (s.481) şeklindeki açıklama hem Veli hakkında hem de Molla Sâdetin hakkında fikir vermektedir. Makalenin hacmini artırmamak için Anadolu’da otuz altı yıl içinde otuz altı bin çerağ uyandırıp otuz altı bin halife diktiğini söyleyerek sözü burada bitiriyoruz. (s.557)

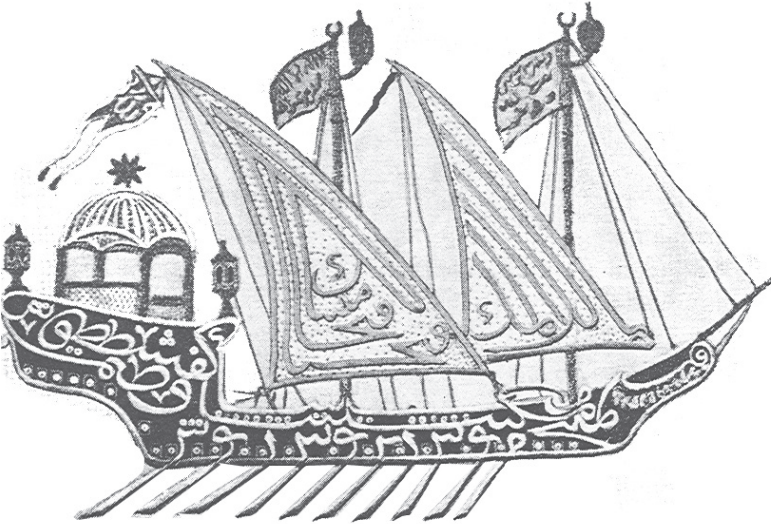
Sonuç olarak Hacı Bektaş Veli’nin hayatı, erkânı, ayini, giyiniş tarzları, kerâmetleri ve yolu üzerine bilgiler veren Velâyetnâme ve içinde mitolojik unsurlar bulunan benzeri eserler tamamen gerçeklerden ari değildir. Eserde Hacı Bektaş Veli çıplak bir kalender dervişi değil aksine ilim sahibi olan ve o şekilde giyinen ve hem Türkmen halkı hem de âlimler arasında itibarlı konumda olan bir şahsiyet olarak karşımıza çıkmaktadır.

KAYNAKÇA

- AŞIKPAŞAOĞLU Tarihi (1985). (Haz. A. Nihal Atsız), Ankara, Kültür ve Turizm Bak. Yay.
- COŞAN, Esad (1986). Makâlât, Ankara, Seha Neşriyat.
- DURAN, Hamiye (2007). Velâyetnâme, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- DURAN, Hamiye (2009). Nişabur’dan Suluca Karaöyük’e Hacı Bektaş Veli’nin İzinden, III. Uluslararası Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Sempozyumu, 30-31 Ekim Üsküp\Scopje.
- ERÜNSAL, İsmail E. ve Ocak, A.Yaşar (1995). Menâkıbu’l-Kudsıyye fi Menâsibi’l-Ünsıyye, Ankara, TTK yay.
- EFLÂKÎ, (1959). Menâkıbu’l-Ârifin, Çev. Tahsin Yazıcı, Ankara, TTK Yay.
- NOYAN, Bedri (1986). Hacı Bektaş Veli Velâyetnâmesi (İlk Velâyetnâme), Aydın.
- SEYİDOĞLU, Bilge (1995). Mitoloji, Metinler-Tahliller, Kayseri, Bizim Gençlik Yayınları.
- OCAK, A.Yaşar (1992). Kalenderiler (XIV-XVII. Yüzyıllar), Ankara, TTK Yay.
- OCAK, A.Yaşar (2009). Hacı Bektaş Veli: Kaynaklar, Yeni Sorular, Aranan Cevaplar, III. Uluslararası Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Sempozyumu, 30-31 Ekim Üsküp\Scopje.
- LARUS, el-Mucem el-Arabî el-Hadis (1973), Paris.
- YILMAZ, Kâmil (1997). Tasavvuf Meseleleri, İstanbul, Erkam yayınları.

NOT: Metin içindeki sayfa numaraları “Duran, Hamiye (2007). Velâyetnâme, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı Yay.” künyeli esere aittir.

HB: Hacı Bektaş Müzesi’nde 120 numarada kayıtlı velâyetnâmenin kısaltmasıdır.

Bektaşi Figürleri